

**Міністерство освіти і науки України
Мукачівський державний університет
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»
НАПНУ Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Національний університет
«Львівська політехніка»
Інститут права, психології та інноваційної освіти,
кафедра педагогіки та інноваційної освіти
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
Черкаський національний університет ім.Б.Хмельницького**

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ І
ВИХОВАННЯ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ
ПРОЦЕСІВ В ОСВІТНЬОМУ ТА НАУКОВОМУ
ПРОСТОРІ**

**Збірник тез доповідей за матеріалами
V Всеукраїнської науково-практичної
Інтернет-конференції**

4 листопада 2022 року

МУКАЧЕВО

УДК 373.2(063)

А 43

Актуальні проблеми навчання і виховання в умовах інтеграційних процесів в освітньому та науковому просторі : збірник тез доповідей V Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції, 4 листопада 2022 р., Мукачєво / Ред.кол.: Т.І.Бондар (гол.ред.) та ін. – Мукачєво : МДУ, 2022. – 319 с.

**Рекомендовано до поширення в мережі Інтернет
науково-технічною радою Мукачівського державного університету
(протокол №9 від «21» листопада 2022 р.)**

Рецензенти:

Фізеші О.Й. – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту Мукачівського державного університету.

Атрощенко Т.О. – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту Мукачівського державного університету.

У збірнику вміщено тези доповідей V Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Актуальні проблеми навчання і виховання в умовах інтеграційних процесів в освітньому та науковому просторі». Учасники конференції розкривають проблеми педагогічної освіти та розвитку особистості, використання новітніх технологій та інновацій в освіті, виховання особистості в контексті сучасної освітньої парадигми, особливості психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців до реалізації завдань компетентнісного підходу в освітньому процесі, дидактико-методичного супроводу компетентнісно орієнтованого навчання у початковій школі, сучасного стану та перспективи розвитку дошкільної освіти в Україні, теорії і практики управління освітою, історії педагогіки.

Видання призначено для науковців, викладачів, аспірантів, студентів педагогічних навчальних закладів, працівників системи освіти.

Матеріали друкуються в авторській редакції. Редакційна колегія не несе відповідальності за достовірність статистичної та іншої інформації, що надана в рукописах, та залишає за собою право не розділяти поглядів деяких авторів на ті чи інші питання, розглянуті на конференції.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, галузевої термінології, інших відомостей.

Редакційна колегія:

Бондар Т.І. – д. пед. наук, професор, завідувач кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту.

Добош Олена Михайлівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту, Мукачівський державний університет.

Іванова Вікторія Вікторівна – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри дошкільної та спеціальної освіти, Мукачівський державний університет.

Пинзеник Олена Мафтеївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту, Мукачівський державний університет.

Фенцик Оксана Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту, Мукачівський державний університет.

Швардак Маріанна Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту, Мукачівський державний університет.

ЗМІСТ
РОЗДІЛ 1

ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА ТА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ

<i>Михайло Барко</i>	11
РОЗВИТОК САМОСТІЙНОСТІ УЧНІВ У ДРУГОМУ КЛАСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	
<i>Наталія Башавець, Ірина Баранова</i>	14
ВПРОВАДЖЕННЯ ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ	
<i>Любов Біган, Маріанна Горват</i>	18
АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ІДЕЙ ТОЛЕРАНТНОСТІ В ДИСКУРСІ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	
<i>Любомир Брижак</i>	23
ЗМІСТ ТЕРМІНОПОНЯТТЯ «НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ»	
<i>Мирослава Газдик</i>	26
ЗНАЧИМІСТЬ ПРАКТИЧНО-ДІЯЛЬНІСНОГО КОМПОНЕНТА У СФОРМОВАНOSTІ ГОТОВНОСТІ ДО МАЙБУТНІХ ОПЕРАТОРІВ З ОБРОБКИ ІНФОРМАЦІЇ ТА ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
<i>Любов Дольнікова</i>	31
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТРАКТУВАННЯ ВІДМІННОСТЕЙ ПРОЦЕСІВ ЗАСВОЄННЯ ЗНАТЬ ТА ОПАНУВАННЯ ВМІНЬ	
<i>Федір Загура, Наталія Мукан</i>	34
ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ НАУКОВО- ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ: ДОСВІД НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ «КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»	
<i>Людмила Керенович, Марія Кузьма-Качур,</i>	37
СПОСТЕРЕЖЕННЯ ТА СПОСТЕРЕЖЛИВІСТЬ ЯК ПЕДАГОГІЧНІ КАТЕГОРІЇ	
<i>Мирослава Кохан, Марія Кузьма-Качур,</i>	40
САМОКОНТРОЛЬ ТА ЕТАПИ ЙОГО ФОРМУВАННЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	
<i>Крістіан Луца</i>	42
РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	
<i>Аліна Мотря, Наталія Лалак</i>	45
ФОРМУВАННЯ У ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ	
<i>Діана Синичка, Маріанна Горват</i>	50
ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ	
<i>Іванна Скоблей, Марія Кузьма-Качур</i>	55
ФОРМУВАЛЬНЕ ОЦІНЮВАННЯ: СУТНІСНА	

УДК 373

Любов Біган,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта
Мукачівський державний університет
Маріанна Горват,
кандидат педагогічних наук,
доцент, доцент кафедри теорії та методики початкової освіти
Мукачівський державний університет

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ІДЕЙ ТОЛЕРАНТНОСТІ В ДИСКУРСІ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Вивчення проблеми виховання толерантності як здатності до культурної взаємодії вбачаємо в розкритті ряду понять: *«толерантність»*, *«толерантне виховання»*, *«педагогіка толерантності»*, *«толерантне ставлення»*, *«полікультурна освіта»* з метою конкретизації предмета та об'єкта магістерського дослідження.

Ідеї толерантності у своїх працях неодноразово порушували Кінг П., Уільям Б., Бастида Ж.. Значну вагу проблемам безконфліктності, компромісу, тактовності приділили Валітова Р., Мудрик А., Алексеєнко, Швачко О., Сухомлинська. Педагогічну складову толерантності аналізували Бех І., Шалін В.

Значна кількість дисертаційних досліджень (Колобова Л., Чередник Л., Молчанова А., Ключник І., Тодлорцева Ю., Ананьєва Б., Асмолова О.) присвячується проблемі розвитку толерантних взаємовідносин між учасниками освітнього процесу. Як складову культури толерантність розглядали Асмолов А., Кондаков А. Проблема, що виникають на ґрунті міжетнічного непорозуміння, присвячували свої праці Валітова Р., Євнух Б., Грива О., Головатий Л. та ін. Типологію толерантності та її генезис розкривали Магометова О. та Круглова Н.

Досліджуючи особливості зародження поняття *«толерантність»* слід звернутися до періоду Античності та Середньовіччя. Представники даного періоду (*Арістотель, Геракліт, Аврелій, Конфуцій, Сократ, Сенека* та ін.)

підґрунтя ідей толерантності вбачали в терпимості, смиренності, щирій любові до ближнього, гармонії взаємовідносин.

Наукові розвідки є свідченням того, що початком розвитку основних ідей толерантності слід вважати епоху Відродження (XVI ст.) що «...з особливою гостротою поставила проблему толерантності як моралі та віротерпимості». Філософські мислителі XVII ст. (*Сміт А., Юма Д.*) вважали, що людина може досягти успіху в будь якій справі тільки тоді, коли вмітиме входити в становище оточуючих її людей та буде солідарною з ними.

Видатний філософ, поет, педагог *Григорій Сковорода*, як представник доби козаччини, джерелом людського щастя визначав толерантні ідеї гуманізму «...Любов виникає з любові, коли хочу, що б мене любили, я сам першим люблю»; «Не все те неправильне, що тобі незрозуміле» [5, с.112]. Надзвичайно цінував Г. Сковорода культуру спілкування вчителя з учнем, і акцентував увагу на «міцності» слова «...що може засівати голову дитини добрими знаннями й любов'ю, а може розлити в дитячій душі зміїну отруту й мучити її» [5, с. 206]. Надзвичайно важливо, як зазначав Г.Сковорода, для вчителя розуміти думки дитини, переживання та прагнення. А це можливо, коли сам педагог володіє такими якостями як чуйність, повага, любов, справедливість та чесність.

Педагогіка «Просвітництва» (*Леонтович М., Максимович М., Стеценко К., Ушинський К., Франко І., Шевченко Т. та ін.*) проголошує гармонійний розвиток особистості на засадах моральності, гуманізму, толерантності. Гуманістичною спрямованістю, толерантністю у вихованні відзначається один із елементів принципу народності К.Д. Ушинського. Автор акцентував увагу на особливій моделі вчителя, яка характеризувалась високою моральністю та гуманізмом. Великим прихильником ідей толерантності був Т. Шевченко, про що свідчить його творча спадщина, яка пронизана гуманізмом, любов'ю, відданістю, чесністю. Цінними для нас є висловлювання І.Я. Франка: «...все, що робить людей несхожими, цікавими і цим дає людям основу для їхньої єдності, для братерства і любові» [5, с.66].

Слід відзначити, що сьогодні не існує єдиного підходу у трактуванні поняття «толерантність», адже воно є об'єктом вивчення багатьох наук. Ми виокремили деякі з них, звернувшись до словників.

Отож, у філософському енциклопедичному словнику поняття «толерантність» розглядається як: «...термін, яким позначають доброзичливе або принаймні стримане ставлення до індивідуальних та групових відмінностей (релігійних, етнічних, культурних, цивілізаційних)»; «ознака впевненості в собі й усвідомлення надійності своїх власних позицій, ознака відкритої для всіх ідейної течії, що не боїться порівняння з іншою точкою зору і не запобігає духовній конкуренції» [6, с. 642].

Поняття «толерантний» великий тлумачний словник трактує як такий, що «...здатний переносити несприятливий вплив яких-небудь факторів; поблажливий, терпимий до чийось думок, поглядів, вірувань тощо» [1, с. 1459]. «Толерантність, як терпимість до чужих думок і вірувань», – висвітлив С. Гончаренко в українському педагогічному словнику [2, с. 332].

В Декларації «Принципів толерантності», що прийнята Організацією Об'єднаних Націй у 1995 роках, наголошено на мирному співіснуванні; відмові від насильства; сприйнятті іншого з усією його різноманітністю (особистісною, національною, етнічною, релігійною, культурною, расовою та ін.); визнанні прав і свобод людини; утвердженні демократичних принципів уповсякденному житті, культурному плюралізмі. Слід зробити висновок, що толерантність будучи однією з важливих характеристик сьогодення впливає на рівень міжособистісних відносин, розвиток суспільного клімату, і, без сумніву, є актуальним завдання виховання, розвитку, вдосконалення сучасної людини. З цього приводу Юліан Шрейдер писав: «...*Найстрашніша з катастроф, що нам загрожують, це не так атомна, теплова і тому подібні варіанти фізичного знищення людства (а можливо, і всього живого) на Землі, як антропологічна – знищення людського в людині*».

Найбільш ґрунтовне визначення поняття «толерантність» для нашого дослідження, з огляду на його об'єкт і предмет, подає короткий словник

термінів для професійного мовлення вчителя (укл. Л.П. Ходанич, Т.В. Палько). Зокрема, *толерантність на загальному рівні* як «...ослаблення чи відсутність можливості реакції на який-небудь несприятливий фактор у результаті зниження чутливості до його впливу»; *на рівні індивідуальному*, як «...здатність сприймати без агресії, думки, які відрізняються від власних, а також – особливості поведінки та способу життя інших. Терпимість до чужого способу життя, поведінки, звичаїв, почуттів, ідей, вірувань є умовою стабільності та єдності суспільства, особливо тих, які не є гомогенними ні в релігійному, ні в етнічному, ні в інших соціальних вимірах» [4].

Н. Яшин досліджуючи питання гуманізації освіти розглядає прямий взаємозв'язок між толерантністю та процесом гуманізації. З цього приводу вона стверджує, що «...толерантність – це складова гуманізації. Людність як практичний засіб реалізації гуманізму та основа формування гуманістичного світогляду сприяє становленню людини на шлях толерантності та є запорукою толерантного ставлення та поведінки» [7, с. 123]. Ми поділяємо цю точку зору і вважаємо толерантність як вияв людської гуманності, а толерантне виховання як різновид гуманістичного.

Гуманна педагогіка акцентує на пріоритетності принципів толерантності в освітньому та виховному процесах. Даний напрямок в гуманній педагогіці дістав назву «*педагогіка толерантності*», яка передбачає навчити учня шанобливо ставитися до співрозмовника; поважати власну гідність і не принижувати гідність оточуючих людей; розвинути в учнів здатність цілісно сприймати іншого з усією його неповторністю та індивідуальністю; задля особистісного розвитку вміти критично аналізувати свою поведінку в соціумі.

Проаналізувавши Державний стандарт початкової загальної освіти (2018 року) слід відзначити, що основами толерантності пронизано ряд ключових компетентностей. Про це свідчить визначення громадянської та соціальної компетентностей через уміння учнів «...працювати з іншим на результат, попереджати і розв'язувати конфлікти, досягати компромісів; повага до закону, дотримання прав людини і підтримка соціально- культурного різноманіття;

глибоке розуміння власної національної ідентичності, як підґрунтя відкритого ставлення та поваги до розмаїття культурного вираження інших» [3].

З огляду на вище сказане, слід зробити висновок, що освітнє середовище сьогодні повинне стати для особистості простором повноцінного життя, механізмом вирішення проблемних ситуацій, інструментарієм особистісного, толерантного, фізичного, морального та соціального зростання.

Отже, категорія толерантності розглядається вченими з різних позицій: як етико-філософське та психолого-педагогічне поняття; метод соціальних, політичних, релігійних рішень і дій; принцип взаємостосунків між послідовниками різноманітних ідеологічних концепцій тощо.

Таким чином, дослідники толерантність трактують як: індивідуальну та суспільну цінність; норму соціального життя; культуру толерантної свідомості; принцип людських взаємовідносин; ставлення до дійсності, що втілюється через реальну поведінку; особистісну якість кожного; і що важливо – виступає інтеграційною моральною категорією, яка припускає пошану, ухвалення і визнання різноманіття культур, форм самовираження і способів вияву людської індивідуальності.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник / уклад та гол.ред. В.Т. Бусол. Ірпінь, 2005 р. 1728 с.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997. 366 с.
3. Державний стандарт початкової загальної освіти [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti>
4. Професійне мовлення вчителя: короткий словник термінів [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakinppo.org.ua/na-dopomogu-vчителju/ghjatcsqyt-vjdktyyz-exbntkz>
5. Українська педагогіка в персоналіях: кн.1: Навч. Посібник / За ред. О.В.Сухомлинської. К.: Либідь, 2005. 624 с.
6. Філософський енциклопедичний словник / За ред. В.І. Шинкарука. – К.: Абрис, 2002. – 742 с.
7. Яшин Н. Гуманізація освіти як передумова формування толерантності студентів вищих навчальних закладів України. Освітній простір України. 2016. Вип. 7. С. 119–125.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>